

Yrkesämnesdidaktik på universitet: Mål, innehåll, arbetssätt och examination

(Vocational subject didactics at university:

Learning goals, content, working methods and exams)

Annelie Andersén, Hamid Asghari, Maria Petersson

Karlstads universitet, Sverige (annelie.andersen@kau.se)

Abstract

The purpose of this article is to investigate learning goals, content, working methods and examinations in the vocational didactic sections of the vocational teacher education programme. In a case study, a total of forty study guides from one vocational teacher education programme have been analysed in order to answer what central content is highlighted, how the goals are examined, and what course literature is used in vocational subject didactics in a selected vocational teacher education programme at a Swedish university. The aim of the analysis, based on Hiim's (2010) model, is to find both clearly expressed and more latent elements. The results answer questions on what the subject didactics contain in three different courses. Vocational teacher educators plan their teaching with regard to the goals of vocational subject didactics, but the interpretation of goals varies among different educators and within different vocational subjects. The result also gives some indications of what could be general differences and similarities within and between different didactics teacher groups and/or vocational subjects. The analysis of the study guides also shows that educational background and the form of employment of educators seem to be of importance.

Keywords: vocational subject didactics, vocational teacher education, vocational teacher educators, working methods, goal, examination, content

Inledning

För att bli yrkeslärare krävs goda kunskaper i de ämnen man ska undervisa, men också att man utvecklar goda didaktiska kunskaper. Gemensamt för den svenska yrkeslärarutbildningen oavsett lärosäte är att den omfattar 90 högskolepoäng (hp) varav 30 hp är verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Alla yrkeslärarutbildningar måste också på något sätt behandla yrkesdidaktik.

I de nationella examensmålen för utbildningen står att efter examen ska studenten kunna "visa sådana kunskaper i didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för yrkesutövningen i övrigt samt visa kännedom om vuxnas lärande" och "visa förmåga att tillämpa sådan didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för yrkesutövningen i övrigt" (Högskoleförordning, 1993, Ändring införd: t.o.m. SFS 2018:1883, Bilaga 2). Därutöver kan flera av målen tolkas utifrån ett ämnesdidaktiskt perspektiv, bland annat att studenten efter avslutad utbildning "skall visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att utveckla sin kompetens i både yrkesverksamhet och i pedagogiskt arbete".

Yrkesämnesdidaktik är således ett centralt område inom yrkeslärarutbildningen och därför av vikt att studera utifrån olika infallsvinklar. Hur stor del av utbildningen som är didaktisk samt hur denna didaktik är upplagd varierar mellan olika lärosäten. Vid vissa lärosäten är all didaktik gemensam och inte tydligt särskild från övrigt kursinnehåll. Vanligtvis skiljer man mellan allmän didaktik och ämnesdidaktik. Medan den allmänna didaktiken gäller undervisning oavsett ämne, anses ämnesdidaktiken skilja sig åt beroende på vilket ämne som undervisas (se t.ex. Ongstad, 2004; Sjøberg, 2001).

Yrkeslärare som undervisar i yrkesämnena och ämneslärare som undervisar i övriga ämnen har olika mål med utbildningen. Därför konstrueras deras undervisning på olika sätt och utifrån olika grunder vilket i sin tur påverkar elevernas lärande (Asghari, 2014). Förutom (allmän)didaktik och ämnesdidaktik är därför yrkesdidaktik och yrkesämnesdidaktik två begrepp som används inom yrkeslärarutbildningar. Med yrkesdidaktik menas allmän yrkesundervisning och undervisning om yrkeslärande och med yrkesämnesdidaktik menas undervisning och lärande av ett yrkesämne (Asghari, 2014; Hiim, 2013).

Det är inte bara mellan olika lärosätens yrkeslärarprogram som didaktiken skiljer sig åt. Även inom en och samma utbildning kan det förekomma skillnader. Vid kursledarmöten, lärarutbildarkonferenser och kursvärderingar har det framkommit att det ser väldigt olika ut även i samma kurs avseende vad yrkesämnesdidaktikdelen innehåller och hur den examineras. Vissa av dessa skillnader härrör till yrkesämnenas skilda karaktär och innehåll, medan andra torde uppstått på annat sätt.

I en pågående pilotstudie undersöks hur ämnesdidaktiker inom den korta lärarutbildningen¹ ser på sitt uppdrag och vilka kvalitéer i (blivande) lärares kompetens de mår om. I denna artikel, som utgår ifrån den pågående pilotstudien, fokuseras på yrkesämnesdidaktiken genom en fallstudie inom ett yrkeslärarprogram. Genom att analysera studiehandledningsbilagor från de yrkesämnesdidaktiska delarna av utbildningen belyses vilka möjligheter yrkesämnesdidaktikerna utnyttjar för att betona det yrkesämnesspecifika i didaktiken, något som kan vara av stort intresse vid framtida programutvecklingsarbeten.

Att synliggöra hur enskilda yrkesämnesdidaktiker arbetar kan också inspirera andra yrkesämnesdidaktiker i deras arbete. Exempelvis finns det bland yrkesämnesdidaktikerna personer som disputerat och arbetar som universitetslektorer, personer som är universitetsadjunkter och personer som vanligtvis arbetar som gymnasielärare. Ett synliggörande av hur andra arbetar kan därför också bidra till en utveckling där olika kategorier av didaktiker inspireras av varandra både allmänt och i att söka lyfta fram det mycket specifika ämnesinnehållet.

Syfte och frågeställningar

Artikeln syftar till att undersöka mål, innehåll, arbetssätt och examination i de yrkesämnesdidaktiska delarna av yrkeslärarprogrammet. De frågeställningar som besvaras är:

1. Vilket centralt innehåll lyfts fram i de yrkesämnesdidaktiska bilagorna till studiehandledningarna i yrkeslärarprogrammets kurser?
2. Vilka program- och kursmål examineras inom yrkesämnesdidaktiken och hur examineras dessa mål inom olika ämnen?
3. Vilken litteratur används i yrkesämnesdidaktiken och hur knyts denna samman med innehåll och examinationsuppgifter?
4. Vilka skillnader går att se mellan olika studiehandledningsbilagor och vad skulle dessa skillnader kunna bero på?

Vår definition av begreppet yrkesämnesdidaktik

Yrkesämnesdidaktik handlar för Hiim (2013) om att förstå vad relevanta yrkesämneskunskaper kan vara, hur yrket kan uppfattas som meningsfullt, hur den nya yrkesutövaren kan förbättra sina yrkesämneskunskaper och yrkeskompetens och även hur yrkesämneskunskapen kan vidareutvecklas genom systematiska utbildnings- och forskningsprocesser. En skillnad mellan att undervisa i ett allmänt ämne och att undervisa i ett yrkesämne kan beskrivas utifrån det sätt på vilket lärare uppfattar målet med utbildningen och målet med sin undervisning (Asghari, 2014).

Förutom att en utbildning ska vara meningsfull och positiv för elevens utveckling kan ämneslärare och yrkeslärare ha olika mål med utbildningen så som om utbildningen anses kunna leda till fortsatta universitetsstudier. Lärares uppfattning om vad utbildningen ska leda till kan vara en viktig utgångspunkt i

det sätt på vilket lärare konstruerar sin undervisning, vilket i sin tur kan påverka elevers lärande. En annan skillnad mellan att undervisa i ett allmänt ämne och att undervisa i ett yrkesämne kan beskrivas utifrån den nära relationen mellan skola och arbetsliv som finns i yrkesutbildningar (Hiim, 2013).

Om vi utgår från att yrkeslärarutbildningen också är en yrkesutbildning där yrkeslärarstudenten utbildar sig till yrket yrkeslärare blir den nära relationen mellan universitet, arbetsliv inom skolan och branschorganisationer viktiga för yrkeslärarstudenten som får möjligheten att i en process lära sig läraryrkets ämneskunskaper för att utföra ett undervisningsarbete. Hiim (2013) skriver om läroprocesser i skola och arbetsliv och att yrkesdidaktiken riktar sig mot målet för yrkesundervisning. Målet är enligt Hiim att eleven, i vårt fall yrkeslärarstudenten, ska ha tillräckliga kunskaper för att utföra ett yrkesarbete, det vill säga att undervisa som yrkeslärare. Yrkesämnesdidaktiken definieras av Hiim som en process som sker i en interaktion mellan praktiskt undervisningsarbete, reflektion och teoriutveckling inom yrkesämnena. En utveckling av begreppet yrkesämnesdidaktik för yrkeslärarutbildning kan framställas som konsten, tekniken och vetenskapen att undervisa ett yrkesämne.

I denna studie menar vi med yrkesämnesdidaktik, didaktik i de programspecifika ämnena som förekommer inom de yrkesinriktade gymnasieprogrammen och som yrkeslärarna kan få behörigheter inom. De lärare som undervisar de blivande yrkeslärarna i yrkesämnesdidaktik kallar vi yrkesämnesdidaktiker. En av yrkesämnesdidaktikernas centrala uppgifter är att genom vetenskapliga metoder göra kunskapen begriplig för yrkeslärarstudenterna. Yrkesämnesdidaktikerna måste, utifrån de nationella examensmålen för utbildningen, bedöma vilken kunskap, hur, när och varför den ska undervisas, och måste även vara medvetna om samspelet mellan undervisning, lärande och resultat (Dahlgren, 1990; Hiim, 2013). Yrkesämnesdidaktikerna får således en central roll för framställning av detta samspel, och att undersöka yrkesämnesdidaktikens roll i lärarutbildningen är därmed kärnan i denna studie.

Metod och genomförande

Artikelns syfte är att undersöka mål, innehåll, arbetssätt och examination i de yrkesämnesdidaktiska delarna av lärarprogrammet. Vi har begränsat undersökningen till att gälla ett fall. Fallet har valts ut av bekvämlighetsskäl då alla tre forskarna är verksamma vid universitetet och yrkeslärarutbildningen och därför har tillgång till programmets kurssajter med studiehandledningar och examinationer.

Av etiska skäl har vi valt att vidta vissa åtgärder för att minska risken för att känsliga uppgifter skall spridas. Även om studiehandledningarna och deras bilagor är att betrakta som offentligt material så har vi valt att inte redovisa vilken kursomgång/termin de analyserade studiehandledningarna är hämtade ifrån.

Eftersom det inom flera ämnen varierar vilka didaktiker som har hand om ämnesgrupperna från termin till termin blir det på så vis svårare att identifiera vilken den specifika yrkesämnesdidaktikern är även om läsaren skulle kunna ana vilket ämne det rör sig om.

För att ytterligare minska risken att läsaren ska kunna identifiera specifika yrkesämnesdidaktiker har vi valt att inte redovisa eller exemplifiera med specifika ämnen om inte yrkesämnesdidaktikern själv uttryckligen sagt oss att vi får använda exemplet i fråga. Vi vill också poängtera att vi som forskare strävar efter att vara neutrala och att vår avsikt är att lyfta fram exempel och skillnader mellan ämnen utan att värdera vad som är bättre eller sämre än något annat.

Beskrivning av fallet

Yrkeslärarutbildningen (YRK) vid Universitet är en del av de korta lärarutbildningarna (KUB). Lärarstudenterna förväntas ha med sig relevanta ämneskunskaper förvärvade från tidigare studier och/eller yrkeslivserfarenhet. Under tre helfartsterminer eller sex halvfartsterminer läser studenterna in den utbildningsvetenskapliga kärnan (UK-kurserna) som består av bland annat VFU, yrkesdidaktik och yrkesämnesdidaktik.

Yrkesdidaktiken är gemensam för alla yrkeslärarstudenter. I yrkesämnesdidaktiken är studenterna indelade i ett tiotal grupper beroende på gymnasieprogram/övergripande ämnesområde så som handel, bygg och omvårdnad. I några fall innehåller ämnesdidaktikgruppen både studenter från yrkeslärarprogrammet och studenter från ämneslärarprogrammet. Exempel på detta är ekonomi/handels- och administrationsprogrammet, idrott/barn- och fritidsprogrammet samt hantverksprogrammet/bild/slöjd & form/design. En utmaning i kurs 4 är att yrkeslärarstudenterna läser på grundläggande nivå, medan ämneslärarstudenterna läser på avancerad nivå. Även i kurs 5 läser studenterna på olika nivå och där förekommer det att vissa didaktiker har både yrkeslärarstudenter och ämneslärarstudenter i sina grupper även om programmen i övrigt inte samläses och kurserna har sin hemvist hos olika institutioner på Universitetet.

Det är många lärare inblandade i de kurser som innehåller yrkesämnesdidaktik, enligt aktuell lista höstterminen 2017 var där 14 aktiva yrkesämnesdidaktiker. Några av dessa är disputerade, andra är före detta gymnasielärare som numer arbetar som adjunkter vid universitetet och ytterligare en grupp, de flesta yrkesämnesdidaktikerna, är verksamma lärare på gymnasieskolor och är timanställda av universitetet. I kurserna examinerar yrkesämnesdidaktikerna vissa delar av kursmålen. I de flesta fall är det samma person som ansvarar för yrkesämnesdidaktiken i kurserna Den lärande eleven, Leda lärande samt Bedömning, betygsättning och VFU, men i några fall förekommer att två eller till och med tre personer är ansvariga för yrkesämnesdidaktiken under utbildningen.

Tabell 1. Kurser inom yrkeslärarprogrammet.

Kurser inom yrkeslärarprogrammet	Innehåller VFU	Innehåller yrkesdidaktik	Innehåller yrkesämnesdidaktik*
1. Skola som system och idé 15 hp			
2. Den lärande eleven 15 hp		3 hp	3 hp*
3. Verksamhetsförlagd utbildning 15 hp	15 hp		
4. Leda lärande 15 hp		2,5 hp	2,5 hp*
5. Bedömning, betygsättning och VFU 15 hp	7,5 hp	2,5 hp	2,5 hp*
6. Utvecklingsarbete 15 hp	7,5 hp		

* Samläsning med Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) förekommer i vissa grupper.

Var och en av de tre kurser som innehåller yrkesämnesdidaktik är på 15 hp. I kursen *Den lärande eleven* läser studenterna 6 hp didaktik. Kursens syfte är att skapa förståelse för hur läraren kan bidra till elevens lärande och kunskapsbildning och för faktorer som möjliggör och hindrar lärande. Kursen *Leda lärande* som är programmet fjärde kurs innehåller 5 hp didaktik. Kursens övergripande syfte är att studenten ska utveckla kunskaper om lärares ledarskap ur ett teoretiskt och undervisningsnära perspektiv.

I kursen *Bedömning, betygsättning och VFU* fokuseras på att utveckla studentens förmåga att arbeta med bedömning av yrkesrelaterat lärande och att se bedömning i ett vidare samhällsperspektiv. Kursen är uppdelad i två delkurser, delkurs ett *Bedömning och betygsättning* 7,5 hp innehåller 5 hp didaktik. Kursens andra delkurs utgörs av 7,5 hp verksamhetsförlagd utbildning. Totalt läser studenterna 16 hp didaktik under utbildningen, hälften av didaktiken i varje kurs är yrkesdidaktik och den andra hälften yrkesämnesdidaktik.

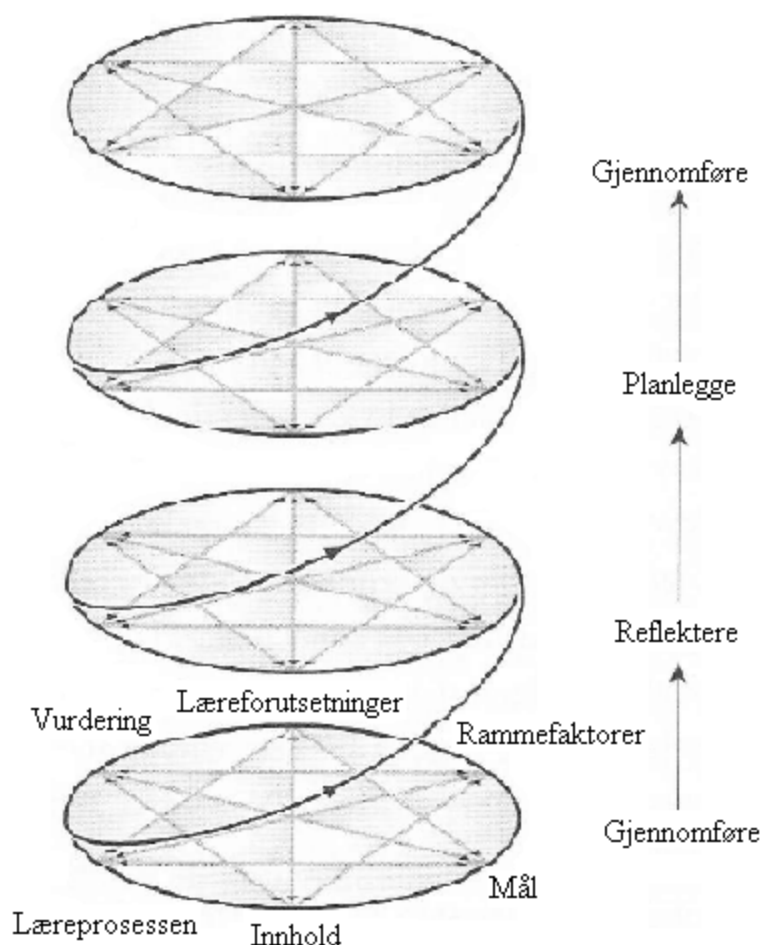
Val av data och analysmetod

För att besvara forskningsfrågorna har samtliga studiehandledningar och/eller studiehandledningsbilagor från yrkeslärarprogrammet som berör yrkesämnesdidaktik samlats in och analyserats. Sammantaget har drygt 40 studiehandledningar/bilagor analyserats. Vi valde att samla in alla studiehandledningar från en kursomgång. Av etiska skäl redovisas inte vilken termin.

Genom att samla in och analysera studiehandledningar erhåller vi data från samtliga yrkesämnen och samtliga yrkesämnesdidaktiker. Vi får information om mål, innehåll, litteratur och examinationsuppgifter från varje ämne. Med hjälp av data från studiehandledningarna kan vi analysera vad som är gemensamt för alla ämnen och vad som särskiljer vissa ämnen. Analysen av studiehandledningar ger oss inte ett fullständigt svar på frågan om hur yrkesämnesdidaktikerna ser på sitt uppdrag och vilka kvalitéer i (blivande) lärares kompetens de mår om, men det ger oss tillräckligt med information för att analysera mål, innehåll, arbetssätt och examination i de yrkesämnesdidaktiska delarna av yrkeslärarprogrammet, vilket är förenligt med artikels syfte.

Genom att analysera samtliga studiehandledningar finner vi också de ämnen där det på något sätt kan vara intressant att följa upp med att intervjua yrkesämnesdidaktikerna. Fördelen med att analysera färdiga dokument är dessutom att de till skillnad från intervjuer inte speglar didaktikerns dagsform utan torde vara en mer genomtänkt beskrivning av vad som didaktikern, och kursledningen, finner vara viktigt i yrkesämnesdidaktiken. Studiehandledningarna för respektive kurs är uppdelade i en huvuddel som rör kursens allmänna delar och ämnesspecifika bilagor som rör respektive ämnesgrupp. Bilagorna som rör yrkesämnesdidaktik följer en given struktur som program- och kursledningen arbetat fram. Här finns dock stora möjligheter för respektive didaktiker att påverka genom att exempelvis välja litteratur och delar av innehållet samt att utforma hela eller delar av examinationsuppgifterna.

Studiehandledningarna analyseras enligt Hiims (2010) didaktiska relationsmodell (se Figur 1). Modellen är framtagen för att beskriva didaktiker inom den norska gymnasiala yrkesutbildningen, men vi menar att det Hiim skriver om yrkesdidaktiker är direkt överförbart till yrkesämnesdidaktiker inom den svenska lärarutbildningen, liksom andra lärarkategorier. I analysen använder vi begreppen från den understa cirkeln i den didaktiska relationsmodellen (se nedan) som ett teoretiskt ramverk.

Figur 1. Didaktisk relationsmodell som en modell för aktionsforskning (Hiim, 2010, s. 19).

Analysens genomförande

I analysens första steg granskas studiehandledningarna för att finna innehåll som går att föra in under begreppen i Hiims modell. Ramfaktorerna identifieras genom de delar som är gemensamma för alla didaktiker och som inte är möjliga för dem att ändra på skiljs ut. Framförallt är dessa delar synliga i den mall som finns tillgänglig inom varje kurs. De ramfaktorer som kunnat identifieras i studiehandledningarna är de kursmål som didaktikerna skall examinera, det gemensamma kursinnehåll som anges i bilagemallen, arbetsformer i form av distansstudier med närträffar, kurslitteratur och examinerande uppgifters antal och form. En sammanfattning av resultatet av analysen av ramfaktorerna finns presenterad i Bilaga 1.

Mål och innehåll är två av ramfaktorerna men de är också egna begrepp i Hiims modell. Här har vi valt ut de delar av studiehandledningsbilagorna som berör mål och innehåll men som inte är givna av mallen. Även valet av litteratur har kategoriserats in under innehållsbegreppet. Tankar om lärprocesser, lärförutsättningar och utvärdering är inget som explicit skrivs fram i studiehandledningsbilagorna. Hur undervisningen beskrivs och hur uppgifterna konstrueras säger dock något om vilka förväntningar som finns på studenternas lärprocesser på samma vis som uppgifternas formulering tillsammans med valet av litteratur säger något om förväntningarna som finns på studenternas lärförutsättningar. Utvärderingar av tidigare kursomgångar påverkar utformningen av studieplanen men är inte något som skrivs fram. Vi hade kunnat se förändringar från en termin till en annan i studiehandledningarna, men det är inget vi valt att titta på.

Analysen utifrån Hiims (2010) modell ger oss svar på vilket centralt innehåll som lyfts fram i studiehandledningsbilagorna, vilka program- och kursmål som examineras och vilken litteratur som används i olika yrkesämnen. Hiims modell hjälper oss dock inte att svara på den tredje frågeställningen kring hur litteratur, innehåll och examinationsuppgifter knyts samman. Därför har vi genomfört en fördjupad analys av mål, innehåll, litteratur och examinationsuppgifter. Att göra två analyser gör resultaten generaliserbara genom igenkännbarhet och stärker resultatets giltighet (Delmar, 2010; Morse, 1999; Schofield, 2002). Den fördjupade analysen har gjorts ämne för ämne där examinationsuppgifterna och litteraturen ställs mot kursmålen och det centrala innehållet i yrkesämnesdidaktiken. Ett exempel på hur denna analys har gått till ges i tabellform i Bilaga 2 utifrån exemplet yrkesämnesdidaktik i El/Energi, Industri, Data i kursen *Den lärande eleven*.

Genom att jämföra yrkesämnesdidaktiken i olika kurser och ämnen får vi svar på vad den innehåller i kurserna och vilka skillnader och likheter som finns mellan ämnen. Vi har också fått veta hur de kursmål som är kopplade till yrkesämnesdidaktiken examineras och vilken litteratur som används och på vilket sätt den används. Förutom mål, innehåll och uppgifter har också antecknats om yrkesämnesdidaktikern i fråga är lektor, adjunkt eller om hen vanligtvis arbetar som lärare i gymnasieskolans yrkesprogram. Av etiska skäl har vi valt att här endast redovisa ett ämne där yrkesämnesdidaktikern själv har föreslagit att vi ska välja just detta ämne, men likadana matriser har gjorts i alla ämnen.

Resultat

Ramfaktorer

Ramfaktorer är en av de komponenter i Hiims (2010) modell som kan påverka undervisningen. För Hiim (2010, 2013, 2015) handlar ramfaktorerna om oavsiktligt störande faktorer som visar sig i undervisningen. Dessa faktorer kan även

vara det krav som styrdokument ställer på utbildning, och som kan vara i konflikt med den undervisning läraren planerar och genomför. Ramfaktorerna är inget som den enskilde yrkesämnesdidaktikern kan påverka, åtminstone inte under pågående kurs. Tydliga ramfaktorer för yrkesämnesdidaktikerna inom yrkeslärarprogrammet kan hittas i de nationella examensmålen, i högskolans eller universitetets lokala utbildningsmål, liksom i kursplanen för den aktuella kursen med sina mål, men också i Skolverkets ämnesplaner för de aktuella ämnena. Som utgångspunkt för att identifiera ramfaktorer har vi använt oss av den mall för studiehandledningar som satts samman av program- och kursledning och som yrkesämnesdidaktikerna måste förhålla sig till och följa.

Studiehandledningarna är en viktig källa då det gäller att identifiera de ramfaktorer som yrkesämnesdidaktikerna har att förhålla sig till. Här anges didaktikens omfång, vilka kursmål som examineras och här finns en del färdiga mallar för de examinerande uppgifterna. Vidare anges om det finns någon gemensam litteratur eller något annat gemensamt innehåll. En sammanfattning av resultaten från analysen av ramfaktorer utifrån studiehandledningarna ges i Bilaga 1.

En viktig ramfaktor är de kursmål som ska examineras. I yrkesämnesdidaktiken examineras två mål vardera i de tre kurserna. Sammantaget examineras således sex mål inom yrkesämnesdidaktiken. Samma mål examineras också i den mer generella yrkesdidaktiken.

En annan viktig ramfaktor som yrkesämnesdidaktikerna måste förhålla sig till är yrkesämnesdidaktikens huvudsakliga innehåll. Innehållet som beskrivs i studiehandledningarna är företrädesvis hämtat från kursplanerna. Givna arbetsformer för undervisningen är en annan vanlig ramfaktor. Det finns i studiehandledningsmallen inga skrivningar om arbetsformer och hur undervisning ska gå till, men en genomläsning av studiehandledningarna visar att det finns ett par generella skrivningar som används inom flera av ämnena i alla tre kurserna.

Kurslitteraturen kan också vara en ramfaktor som yrkesämnesdidaktikern är tvingad att förhålla sig till. I samtliga tre kurser finns utrymme för didaktikerna att fritt välja max 200 eller 400 sidor kurslitteratur. I en av kurserna förekommer viss obligatorisk litteratur och i en annan anges att litteraturen för den del som inte är ämnesdidaktisk kan användas som referenslitteratur.

Ytterligare två ramfaktorer som går att identifiera i studiehandledningarna handlar om examinerande uppgifter. Då det gäller antalet examinerande uppgifter är de begränsade till en eller två per yrkesämne. Den sista ramfaktorn som vi kan urskilja i studiehandledningarna är utformningen av examinationsuppgifter som är olika i olika kurser och kan skapa oklarheter kring examinering av kurserna och påverka yrkesämnesdidaktikers undervisning.

Mål

När det gäller mål med undervisningen har vi utgått från tidigare forskning om yrkesutbildningar som menar att lärarna utifrån sina egna livs- och yrkeserfarenheter sätter egna mål för utbildningen (Asghari, 2014). Med det menar vi att yrkesämnesdidaktikerna kan sätta upp ytterligare mål för yrkesämnesdidaktiken förutom de kursmål som bygger på de nationella examensmålen och högskolans/universitetets lokala utbildningsmål. Dessa mål som möjligtvis inte behöver stämma överens med kursernas lärandemål kan med utgångspunkt i Hiims (2013, 2015) beskrivning av den didaktiska relationsmodellen påverka lärarens lektionsplanering, undervisning, reflektion över undervisningen och konstruktion av uppgifter m.m.

I analysen av studiehandledningarna framkommer att så gott som inga mål utöver kursmålen (se ramfaktorer Bilaga 1) nämns i någon av studiehandledningarna. I kursen *Den lärande eleven* redogörs dock för något som skulle kunna tolkas som ytterligare mål i två av studiehandledningarna. Det handlar om att studenterna ska diskutera hur de som yrkeslärare kan ta vara på elevernas erfarenheter i sin undervisning, lära känna den skolverksamhet de kommer att verka inom och veta hur deras ämne/programmet är organiserat. Här ska studenten förstå vad eleverna behöver kunna, både allmänt och i specifika situationer. I kursen *Leda lärande* har flera av studiehandledningarna kvar en gammal uppgift kopplad till ett tidigare mål om entreprenöriellt lärande. I övrigt finns inga andra mål än dem som anges i studiehandledningsmallen angivna.

Innehåll

Innehållet i yrkesämnesdidaktiken hänger nära samman med dess mål. Även här har didaktikerna möjlighet att skriva in mer innehåll än vad som anges i kursplanerna/studiehandledningsmallarna. Med utgångspunkt i Hiims (2010, 2013, 2015) didaktiska relationsmodell menar vi att yrkesämnesdidaktiker ser utbildningen i sin helhet och att de med hänsyn till yrkesämnesdidaktikens huvudsakliga mål planerar vad som ska undervisas, det vill säga innehållet, hur detta ska undervisas och examineras samt vilken nytta deras studenter ska ha av kunskaperna. Val av litteratur kan vara relaterat till yrkesämnesdidaktikernas uppfattningar om vad läraryrket handlar om (Hiim, 2013, 2015).

Det innehåll som lyfts i studiehandledningarna är genomgripande samma som i studiehandledningsmallen och som redovisats under rubriken ramfaktorer (se Bilaga 1). Därutöver redogörs för hur undervisningen kommer att gå till utifrån ett par tre standardskrivningar om vad som förväntas ske på och mellan närträffarna och hur målen kommer att examineras. Det innehåll som beskrivs här handlar dock mer om undervisningens form (se lärprocessen nedan) än innehåll. I ett yrkesämne i kursen *Den lärande eleven* nämns att fokus ligger på de styrdokument som studenterna har att förhålla sig till som undervisande lärare

utifrån de didaktiska frågorna vad, hur och varför och i ett annat yrkesämne är studiehandledningen ensam om att ta upp att de intervjuer som ska göras ska göras utifrån forskningsetiska principer. I kurserna *Leda lärande* och *Bedömning, betygsättning och VFU* skiljer det sig något åt vilka, om ens några, teorier som lyfts fram i de olika ämnena.

Litteraturen innehåller teman som behandlar skolan, allmändidaktik och yrkesdidaktik och endast inom några få ämnen är den valda litteraturen att betrakta som yrkesämnesdidaktisk. I kursen *Den lärande eleven* finns fokus på eleven i några studiehandledningar, någon fokuserar mest på läraridentitet och övriga är mer generella. I två av studiehandledningarna har övervägande delen av litteraturen fokus på IKT. En studiehandledning saknar helt specificerad litteratur. Här står "Den lämpliga litteratur du redan har på universitetet".

I kurserna *Den lärande eleven* och *Leda lärande* fokuseras aktuella pedagogiska, allmändidaktiska och yrkesdidaktiska perspektiv och teorier. Vilka dessa aktuella perspektiv är och hur de påverkar innehållet i yrkesämnesdidaktiken finns däremot inte redovisat i studiehandledningarna. I en studiehandledning i kursen *Den lärande eleven* och flera i kursen *Leda lärande* fokuseras visserligen på entreprenöriellt lärande och ett fåtal studiehandledning nämner något annat teoretiskt perspektiv eller några teoretiska begrepp. Här finns en outtalad tanke om att studenterna sedan innan, kanske i de allmänna delarna av kurserna, har fått lära sig vad en teori är och har kunskap om sådana. Yrkesämnesdidaktikens roll blir istället att ge studenterna möjligheten att sammanfoga teorin från den allmänna delen av kursen med praktiken och det ämnesspecifika i yrkesämnesdidaktiken.

Lärprocessen

Ytterligare en faktor som enligt Hiim (2010) påverkar hur och vad didaktiker väljer att undervisa om handlar om förväntningar kring studenternas lärprocesser. Hiim menar att inlärningsprocesser inträffar i olika steg och varje steg kan avgöra vilka delar av utbildningen som ska undervisas och hur delarna ska undervisas. Det som i dessa steg, och utifrån yrkesämnesdidaktikernas perspektiv på sin undervisning, är väsentligt är hur undervisningen beskrivs utifrån vilka grunder uppgifterna är konstruerade, och vad studenterna förväntas lära av undervisningen.

I studiehandledningarna anges didaktikens arbetsformer med en standardtext (se Bilaga 1). Såväl standardtexten som de få undantag från denna som finns, bland annat att kursen innehåller diskussioner i grupp, föreläsningar i liten grupp, rollspel och samtal på universitetet indikerar att studenter lär på olika sätt. Ett mer erfarenhetsbaserat perspektiv på lärande skymtar i den studiehandledning där det står att studenterna kommer arbeta utifrån olika perspektiv på skolan beroende på vilket ämne de undervisar i. På närträffarna kommer de att redovisa och diskutera frågor och problem i det vardagliga skolarbetet. Endast två studiehandledningar nämner att studenterna kan hjälpa varandra mellan

närträffarna till exempel om de behöver hjälp med grundkunskaper i hur de kan använda digitala verktyg.

Två studiehandledningar, en i kursen *Den lärande eleven* och en i kursen *Bedömning, betygsättning och VFU*, förutsätter att studenten i fråga har VFU eller jobbar som lärare parallellt med sina studier. I den ena studiehandledningen anges att den som inte har VFU/arbetar som lärare ska kontakta yrkesämnesdidaktikern för annat upplägg. I den andra studiehandledningen anges inget alternativ för de studenter som inte har VFU eller arbetar som lärare parallellt med studierna. Att studenternas lärprocess är något som sker i mötet mellan teori och praktik förstärks i dessa studiehandledningar.

När det gäller de givna uppgifterna återfinns de ordagrant eller nästintill ordagrant i de flesta studiehandledningarna. I några av studiehandledningarna har uppgiften förtydligats med rubriker eller punkter som ska eller bör tas upp i en skriftlig rapport. I kurserna *Den lärande eleven* och *Leda lärande* där en av två uppgifter är givna och den andra mer fri har de allra flesta yrkesämnesdidaktiker valt att skapa en uppgift som på något vis ska förbereda för den redan givna uppgiften, så som också förespråkas i studiehandledningsmallen.

Även i kursen *Bedömning, betygsättning och VFU* har ett par yrkesämnesdidaktiker valt att lägga till en förberedande uppgift. En yrkesämnesdidaktiker i kursen *Den lärande eleven* har inte konstruerat någon egen förberedande uppgift men låter studenterna granska och opponera på varandras uppgifter, en annan yrkesämnesdidaktiker har placerat den egna uppgiften som nummer två och resonemanget i uppgiften ombeds kopplas till den gemensamma uppgiften så även här finns en tanke om progression och sammanhang mellan uppgifterna. I flera av de valfria uppgifterna uppmanas studenterna att reflektera över hur de som (blivande) yrkeslärare kan ta nytta av de erfarenheter de tagit del av genom intervjuerna i sin egen undervisning. Detta visar på att erfarenhetslärande ses som en viktig del i studenternas lärprocess. I en av studiehandledningarna i kursen *Den lärande eleven* finns endast en uppgift, medan övriga ämnen har två uppgifter som det på något sätt förekommer någon form av progression mellan.

Lärförutsättningar

Liksom Hiim (2013, 2015) anser vi att yrkes(läro)utbildning inte enbart handlar om att didaktikerna går in i klassrummet och undervisar i sina ämnen utan de behöver också veta något om studenterna och vad studenterna klarar av. Nära sammankopplat med lärprocesser är deras lärförutsättningar. Enligt Hiim (2010, 2013, 2015) handlar lärförutsättningar om studenternas mottaglighet för undervisningen och förmågan att hämta in kunskaper som ingår i yrket, i detta fall yrkesläraryrket. Läraren går inte in och undervisar utan att veta, eller tro sig veta, vad studenterna klarar av (Hiim, 2013, 2015).

Hur yrkesämnesdidaktikerna uppfattar studentgruppens lärförutsättningar ligger till grund för hur de utformar uppgifterna inom yrkesämnesdidaktiken,

vilket specifikt innehåll de väljer och hur de förmedlar detta liksom vilken litteratur de väljer. Valet av litteratur kan exempelvis indikera hur yrkesämnesdidaktikerna uppfattar yrkeslärarstudenternas inlärningsförmåga i termer av vilken typ av litteratur de klarar av att ta till sig (Hiim, 2013, 2015). Vissa yrkesämnesdidaktiker använder sig av äldre litteratur, ibland så pass gammal som från 1996, trots att såväl lärarutbildningen och de yrkesutbildningar studenterna förväntas arbeta inom ändrats flera gånger sedan litteraturen gavs ut. Så gott som all litteratur i yrkesämnesdidaktiken är på svenska. Endast i något fall förekommer det någon vetenskaplig artikel eller avhandling. I en av studiehandledningarna finns som redan nämnts ingen specifik litteratur angiven. Här uppmanas studenterna använda den litteratur de har i resten av utbildningen. Även uppgiftskonstruktioner och undervisningsformer torde väljas utifrån hur man tror att studenterna har bäst förutsättningar att lära.

Utvärdering

Utifrån Hiims (2013, 2015) modell menar vi att utvärdering av de kunskaper som anses vara nyttiga för yrkeslärarstudenterna sker utifrån de normer som yrkesämnesdidaktikens huvudsakliga mål och innehåll ställer på utbildningen. Yrkesämnesdidaktikerna försöker med utgångspunkt i yrkesämnesdidaktikens huvudsakliga mål och innehåll upptäcka användbara ramar för undervisning och förklara sina handlingar. Yrkesämnesdidaktikers normativa arbete utvecklas genom att de reflekterar över sin undervisning och utvärderar både sin undervisning och sina studenters lärande i syfte att stödja studenterna i deras utbildning (Hiim, 2013, 2015). Kärnan i yrkesämnesdidaktikers professionella undervisningsarbete handlar om att finna undervisningsmetoder som hjälper varje student i dennes kunskapsutveckling (Hiim, 2013). Yrkesämnesdidaktikerna tar i planeringen av undervisningen med sig vad som fungerat och inte fungerat vid tidigare undervisningstillfällen likväl som sina tankar om utfallet (Hiim, 2010). Då de flesta yrkesämnesdidaktiker har haft hand om samma kursdelar under flera år torde såväl innehåll som arbetssätt och examinationer vara väl utprovade och utvärderade. Att analysera studiehandledningar ger dock inte svar på vad som inte fungerar eller varför.

Fördjupad analys av hur mål, innehåll och uppgifter knyts samman

Artikeln syftar till att undersöka mål, innehåll, arbetssätt och examination i de yrkesämnesdidaktiska delarna av yrkeslärarprogrammet. För att svara på den tredje forskningsfrågan om hur litteratur, innehåll och examinationsuppgifter knyts samman i yrkesämnesdidaktiken så har en fördjupad jämförande analys gjorts ämne för ämne (se Bilaga 2).

Resultaten av jämförelser mellan yrkesämnesdidaktiska mål, huvudsakliga innehåll och uppgifter ger oss svar på den tredje forskningsfrågan om hur litteratur, innehåll och examinationsuppgifter knyts samman i de olika yrkesämnes-

didaktiska studiehandledningsbilagorna. Vi får också svar på om det finns skillnader mellan olika ämnen och vilka dessa skillnader i så fall är. Jämförelserna visar på ett mångfacetterat resultat. Då materialet är förhållandevist litet, ca fyrtio studiehandledningar fördelade på tre kurser, går det inte att dra några slutsatser kopplat till jämförelser mellan specifika ämnen. Detta har heller inte varit vårt syfte i den här studien. Istället vill vi belysa den variation som finns för att i en senare studie kunna göra jämförelser med hjälp av mer material.

Generellt är det svårt att se tydliga samband mellan mål, innehåll och uppgifter. Innehållet som anges som centralt innehåll i studiehandledningarna speglas många gånger inte i litteraturen och/eller examinationsuppgifterna. Uppgifterna är i regel praktisknära och kopplar till det framtida yrkesläraryrket. Med stöd från Hiims (2010) didaktiska relationsmodell (se Figur 1), tolkar vi därför att yrkesämnesdidaktikernas uppgiftskonstruktioner *genomförs* utifrån deras tolkningar av yrkesämnesdidaktikens huvudsakliga mål och innehåll och också av vad de anser som viktigt för sina studenters yrkeslärarutbildning, oavsett vad som faktiskt står i studiehandledningarna. Detta kan dels betyda att vissa av ramfaktorerna kan begränsa uppgiftskonstruktionen, men också att yrkesämnesdidaktikerna ser mål med yrkesämnesdidaktiken som inte är framskrivna i studiehandledningarna.

Förutom svårigheterna att se sambandet mellan mål, innehåll och uppgifter har vi i flera studiehandledningsbilagor funnit perspektivkrockar mellan olika teoretiska perspektiv. Ibland, i studiehandledningar där yrkesämnesdidaktikerna som har skrivit dem är adjunkter, anges olika teoretiska perspektiv som krockar med varandra i uppgifterna trots att det i studiehandledningsmallarna inte anges några specifika teoretiska perspektiv. Exempel på sådana perspektiv är realism, konstruktionism och socialkonstruktivism. Detta kan tolkas som att yrkesämnesdidaktikerna i fråga inte har tillräckliga kunskaper om teoretiska perspektiv för att kunna förhålla sig till dem i sin undervisning och för att bedöma studenternas examinationsuppgifter.

Sammanfattningsvis är det svårt att säga något om olika ämnen i det begränsade materialet, men vad som däremot framkommer är att yrkesämnesdidaktikernas bakgrunder – i form av om de är disputerade eller ej, om de arbetar heltid på universitetet eller mestadels är yrkeslärare i gymnasieskolan som hyrs in på timmar för att hålla i yrkesämnesdidaktiken etc. – ser ut att påverka hur de ser på sitt uppdrag som yrkesämnesdidaktiker. Ju mer utbildade och ju mer och längre de arbetat på universitetet, desto mer vetenskaplighet i form av vetenskapliga begrepp, teorier, artiklar och avhandlingar finns inskrivet i studiehandledningsbilagorna.

Avhandlingar och vetenskapliga artiklar förekommer mest frekvent hos den enda yrkesämnesdidaktiker som är disputerad, men även en av två yrkesämnesdidaktiker med licentiatexamen och en universitetsadjunkt som varit verksam

vid universitetet under många år har med avhandlingar och vetenskapliga artiklar. Timanställda gymnasielärare väljer i högre utsträckning litteratur som är framtagen specifikt som läromedel framför vetenskapliga artiklar och annan forskning. Universitetsadjunkter är mer benägna att ha med litteratur som är kopplade till det specifika ämnet medan timanställda i högre grad väljer mer allmän litteratur.

Även uppgifternas form och innehåll tenderar att vara mer akademiska i de ämnen där yrkesämnesdidaktikern är lektor, har skrivit en licentiatuppsats eller har arbetat länge som adjunkt. Detta i jämförelse med de ämnen där yrkesämnesdidaktikern är en adjunkt som mer nyligen arbetat i gymnasieskolan eller som fortfarande har största delen av sin tjänst där – i dessa ämnen är uppgifterna mer praktiska till sin karaktär.

Diskussion

Genom att analysera bland annat mål, innehåll, arbetssätt och examinationsuppgifter i yrkesämnesdidaktiska studiehandledningar har vi kommit ett steg närmare studiens övergripande syfte att finna svar på hur (yrkes)ämnesdidaktiker ser på sin uppgift och vilka kvalitéer i blivande (yrkes)lärares kompetens de mår om. Att analysera studiehandledningsbilagor ger oss visserligen mer svar på vilka ramfaktorer (Hiim, 2010) som styr yrkesämnesdidaktikerna än hur de resonerar kring sitt uppdrag, men är fullt tillräckligt för att svara mot artikelns syfte att undersöka mål, innehåll, arbetssätt och examination i de yrkesämnesdidaktiska delarna av yrkeslärarprogrammet.

Som vi ser det är fördelen med att analysera studiehandledningsbilagor att där finns en gemensam grund som varje ämnesdidaktiker måste förhålla sig till, men också plats för egna tolkningar och att dessa egna tolkningar i förhållande till de givna gemensamma ramarna tydligt pekar ut vad som ses som specifikt för yrkesämnesdidaktiken i det speciella ämnet. Att använda Hiims (2010) modell på studiehandledningar har också det sina begränsningar då vi inte kunnat analysera alla komponenter i modellen likvärdigt.

Av resultatet framkommer att det i de flesta studiehandledningsbilagor inte finns några mål eller något innehåll angivet utöver den generella skrivning som anges redan i den mall som alla yrkesämnesdidaktiker har att förhålla sig till. Samtidigt visar tidigare forskning (Asghari, 2014) att lärarna sätter egna mål för sin undervisning utifrån sina egna livs- och yrkeserfarenheter. Något som styrks av att vi i den jämförande analysen kan se att det skiljer sig åt i bland annat vetenskapligt förhållningssätt beroende på om yrkesämnesdidaktikern är lektor, adjunkt eller yrkeslärare på gymnasiet.

I den jämförande analysen har vi också sett att det innehåll som står i studiehandledningsbilagan många gånger inte speglas i litteratur och uppgifter. Istället konstruerar yrkesämnesdidaktikerna uppgifterna utifrån sina tolkningar och

målen och innehåll utifrån vad de anser vara viktigt för studenterna att kunna när de ska arbeta som yrkeslärare i det specifika ämnet. Hur yrkesämnesdidaktikerna ser på sig själva, på yrkeslärarrollen och på vad som är målet med yrkesämnesdidaktiken torde vara en avgörande faktor för hur de väljer att lägga upp densamma. I en studie, genomförd av Robson, Bailey och Larkin (2004), såg yrkeslärarna sig själva som skickliga yrkesutövare inom sina yrkesämnen och skickliga pedagoger. Yrkeslärarnas professionella identiteter som pedagog konstruerades i relation till deras studenter och till lärarkollegiet. Detta kan även gälla hos yrkesämnesdidaktikerna på lärarutbildningar. Även Fejes och Köpsén (2014) fokuserar på hur yrkeslärare formar sina identiteter genom gränsöverskridanden över tre praxisgemenskaper: "the community of teaching, the prior occupational community and the community of teacher training" (s. 15). Yrkesämnesdidaktikerna kan utifrån sina tidigare yrkes- och utbildningsbakgrunder, men också i integrationen med sina studenter och sina lärarkollegor, se på sig själva på olika sätt, som skickliga forskare, lärare, didaktiker, eller före detta yrkesutövare.

Även om det inte varit vårt syfte i den här artikeln att undersöka hur yrkesämnesdidaktikernas bakgrunder påverkar hur de lägger upp yrkesämnesdidaktiken så har vi inte kunnat undgå att dessa verkar spela roll för hur de utformar mål, innehåll och examinationsuppgifter. Yrkesämnesdidaktikers professionella identiteter skulle således kunna vara en förklaring till det sätt på vilket de centrala innehållen i de yrkesämnesdidaktiska bilagorna till studiehandledningarna speglas i litteraturen och/eller examinationsuppgifterna. Exempelvis kan de yrkesämnesdidaktiker som har forskarbakgrund se sig själva som tillhörande gruppen forskare och identifierar sig som forskare. Yrkesämnesdidaktiker som har en bakgrund som lärare på gymnasieskolor och börjar arbeta som adjunkter på yrkeslärarutbildningar, kan också visa mer eller mindre samhörighet till sina tidigare yrkesmässiga områden liksom de kan identifiera sig i större eller mindre utsträckning som gymnasielärare eller som adjunkter. Att identifiera sig med flera grupper är inget konstigt och en och samma person kan representera flera yrkesidentiteter (Andersén, 2010). Vad yrkesämnesdidaktikerna identifierar sig mest som, exempelvis gymnasielärare eller universitetslärare, kan bero på vad de har för utbildningsbakgrund och hur länge de har arbetat på gymnasieskolor respektive universitet. Här ser vi också att yrkesämnesdidaktikernas erfarenheter har betydelse. Vi menar också att (yrkesämnes)didaktikers reflektioner kring sina undervisningsarbeten och kring sina uppgiftskonstruktioner ingår i lärprocesser och reflektionerna varierar från novis till expert.

Vad gäller litteraturen är så gott som all litteratur i yrkesämnesdidaktiken skriven på svenska. Detta kan bero på att yrkeslärarutbildningen är specifik och att den litteratur som skrivits om svenska förhållanden vad gäller yrkesutbildning och yrkeslärarutbildning också är skriven på svenska. Det kan också spegla en syn på studenterna som att de har svårt att ta till sig litteratur på andra språk än

svenska, en teori som förstärks av det faktum att den litteratur som anges som ämnesdidaktisk i de allra flesta fall är övergripande sammanfattande böcker skrivna för studenter. Endast i något fall förekommer det någon vetenskaplig artikel eller avhandling. Detta kan bero på att man inte tror studenterna om att klara av att läsa avhandlingar och vetenskapliga artiklar. Att som i en av studiehandledningarna inte ange någon specifik litteratur indikerar en syn på studenterna som medvetna studenter som vet vilken litteratur som passar för att nå målen, men skulle också kunna tolkas som lathet, tidsbrist och/eller bristande förståelse för behovet av att uppdatera sig hos yrkesämnesdidaktikerna. Många yrkesämnesdidaktiker använder sig av äldre litteratur vilket indikerar att de inte är uppdaterade på den senaste forskningen och litteraturen.

Som nämnts tidigare har vi sett att yrkesämnesdidaktikerna beroende på om de är yrkeslärare, adjunkter eller lektorer väljer vilka praktiska och teoretiska kunskaper som ska prioriteras för undervisning, vilka uppgifter som studenterna ska arbeta med, vilken litteratur som ska ingå i yrkesämnesdidaktiken, samt hur det hela ska utvärderas och bedömas. Inom yrkesämnesdidaktiken handlar de skilda uppfattningarna gällande kunskaper om undervisningsmetoder om vad som är viktigt för studenterna att lära, hur undervisningen ska genomföras, vilka uppgifter som ska konstrueras, vilka kunskaper ska bedömas, och hur det hela ska utvärderas. Det handlar om kunskaper om krav som styrdokument, regler och lagar, och myndigheter ställer på utbildningarna, men också om kunskaper om rättigheter och skyldigheter som en lärare har. Även yrkesämnesdidaktikernas utbildningsbakgrunder och deras egna yrkeserfarenheter som yrkesutövare och som lärare spelar roll för val av vilka kunskaper som är viktiga i undervisningen (Asghari, 2014; Asghari & Kilbrink, 2018).

Flera av de mål som examineras inom yrkesämnesdidaktiken handlar om att studenterna ska relatera teorier om något till sitt yrkesämne. Som framkommit ovan är det få studiehandledningar som tar upp teorier och när de förekommer så förekommer det ofta en perspektivkrock. Diskussionen kring teori och praktik är något som återkommer i yrkesutbildningar på alla nivåer och i flertalet länder. Bland annat i yrkesutbildningar på tyska gymnasieskolor där en central fråga som ständigt diskuteras bland tyska yrkeslärare är vad som är mest användbart för yrkeseleverna samt vilka praktiska och teoretiska kunskaper som ska prioriteras (Nickolaus & Abele, 2009). Dock relaterar Nickolaus och Abele val av användbara praktiska och teoretiska kunskaper till yrkeslärarnas utbildningsbakgrunder, och diskuterar kring vikten av lärares kunskapsval för elevernas fortsatta studier eller för deras framtida arbeten. Här kan vi se att ju högre utbildning yrkesämnesdidaktikerna har, desto mer specifika och avancerade teorier har de valt att utgå från i studiehandledningarna. Medan de med doktorsutbildning klarar av att integrera teori och praktik blir det för dem med något lägre utbildning lätt så att teorierna blir påklistrade och många gånger nämns inte teorier alls i uppgifterna. Även om det inte varit vårt syfte att undersöka hur yrkesämnes-

didaktikernas bakgrunder kan tänkas påverka mål, innehåll och litteratur i studiehandledningsbilagorna tycker vi oss kunna se vissa samband.

Slutsatser

Artikelns syfte är att undersöka mål, innehåll, arbetssätt och examination i de yrkesämnesdidaktiska delarna av yrkeslärarprogrammet. Det centrala innehåll som lyfts fram i de yrkesämnesdidaktiska studiehandledningarna i yrkeslärarprogrammets kurser är nära kopplat till kursmålen, vilka har en yrkesämnesdidaktisk prägel och är av övervägande teoretisk art.

I studiehandledningarna ges inga specifika beskrivningar kring vilka arbetssätt yrkesämnesdidaktikerna valt utöver standardskrivningarna om antalet närträffar, föreläsningar och seminarier varvade med enskilda distansstudier och att målen examineras skriftligt och/eller muntligt. Examinationsuppgifterna speglar dock inte alltid kursmål och innehåll och den litteratur som används är många gånger generell och allmändidaktisk även om det finns specifik yrkesämnesdidaktisk litteratur.

Sammanfattningsvis visar analysen av studiehandledningarna också att det finns en stor variation mellan ämnen. Här verkar yrkesämnesdidaktikernas utbildningsbakgrund och anställningsform ha stor betydelse. Det finns därmed ett behov av att fördjupa undersökningen med intervjuer för att se om där finns några ämnesspecifika skillnader och om de tydliga skillnader som framkommer utifrån yrkesämnesdidaktikernas bakgrund kvarstår även i ett större urval yrkesämnesdidaktiker.

Fortsatt studie

Det resultat som redovisats i föreliggande artikel är en del av en större studie. Denna inledande analys av studiehandledningar kommer följas upp med intervjuer med yrkesämnesdidaktiker med olika utbildningsbakgrunder och anställningsformer för att undersöka hur didaktiker ser på sitt uppdrag och vilka kvalitéer i (blivande)lärares kompetens de mår om. Utifrån den analys av studiehandledningar som gjorts blir intressanta områden att lyfta i intervjuerna de teoretiska perspektiv några av yrkesämnesdidaktikerna valt att utgå från och varför de valt just dessa, hur undervisningen i yrkesämnesdidaktiken går till.

Sambandet mellan mål, innehåll och uppgifter är svåra att se i studiehandledningarna. Detta kan dels betyda att *ramfaktorerna* begränsar yrkesämnesdidaktikernas uppgiftskonstruktion, men också att de ser mål med yrkesämnesdidaktiken som inte är framskrivna i studiehandledningarna. Även hur yrkesämnesdidaktikerna utvärderar och reviderar sin undervisning och sina examinationsuppgifter är svårt att se i studiehandledningarna. Såväl ramfaktorer vid sidan av studiehandledningarna som icke framskrivna mål och utvärdering är ämnen vi ämnar beröra i de kommande intervjuerna.

För att bredda studien ytterligare kommer analysen av studiehandledningar och intervjuer jämföras med motsvarande analyser av studiehandledningar och intervjuer med ämnesdidaktiker inom den kompletterande ämneslärarutbildningen (KPU). I framtiden ämnar vi också utvidga studien till att gälla andra lärarutbildningar och deras ämnesdidaktiska inslag.

Slutnot

¹ Med korta lärarutbildningen menas de lärarutbildningar där studenterna går in med någon form av förkunskaper och därför bara läser den utbildningsvetenskapliga kärnan eller andra valda delar av lärarutbildningen. Exempel på sådana lärarutbildningar är Yrkeslärarprogrammet (YRK), Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU), Kompletterande pedagogisk utbildning för forskarstuderande (KPF), Utländska lärares vidareutbildning (ULV), Vidareutbildning av lärare (VAL) och Verksamhetsintegrerat ämneslärarprogram (VÄP).

Om författarna

Annelie Andersén är lektor i pedagogiskt arbete vid Karlstads universitet. Hon har disputerat i pedagogik med inriktningen vuxnas lärande. Anderséns forskningsintressen rör reproduktionen av (vuxnas) sociala identiteter kopplat till pedagogiska verksamheter och utbildningskulturer.

Hamid Asghari är lektor i pedagogiskt arbete vid Karlstads universitet. Asghari forskar om yrkesutbildningar och har mestadels fokus på yrkeslärare, yrkesundervisning, yrkeslärande, yrkeskunskap och yrkeskunnande inom industritekniska programmet.

Maria Petersson är lektor i pedagogiskt arbete vid Karlstads universitet. Hon har disputerat i ämnesdidaktik och är speciellt intresserad av undervisningsinnehåll, lärarutbildningsfrågor och hållbar utveckling.

Referenser

- Andersén, A. (2010). Social representations and social identity in Swedish folk high schools: An application of Duveen and Lloyd. *Papers on Social Representations*, 19(1), 10.11–10.14.
- Asghari, H. (2014). *Från uppväxt till lärargärning: En livsberättelsestudie med åtta yrkeslärare på industritekniska programmet*. Doktorsavhandling, Karlstad: Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Pedagogiskt arbete, Karlstads universitet.
- Asghari, H. & Kilbrink, N. (2018). Två yrkeslärares berättelser om bedömningshandlingar på industritekniska programmet. *Nordic Journal of Vocational Education and Training*, 8(1), 23–43.
- Dahlgren, L.O. (1990). *Undervisningen och det meningsfulla lärandet*. Linköping: Universitetet i Linköping, Lärarutbildningen.
- Delmar, C. (2010). "Generalizability" as recognition: Reflections on a foundational problem in qualitative research. *Qualitative studies*, 1(2), 115–128.
- Fejes, A. & Köpsén, S. (2014). Vocational teachers' identity formation through boundary crossing. *Journal of Education and Work*, 27(3), 265–283.
- Hiim, H. (2010). *Pedagogisk aksjonsforskning. Tilnærminger, eksempler og kunnskapsfilosofisk grunnlag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Hiim, H. (2013). *Praksisbasert yrkesutdanning: Hvordan utvikle relevant yrkesutdanning for elever og arbeidsliv?* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hiim, H. (2015). Kvalitet i yrkesutdanningen: Resultater fra et aksjonsforskningsprosjekt om yrkesforankring av innholdet i yrkesutdanningen. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 99(02), 136–148.
- Högskoleförordning. (1993). *Svensk författningssamling 1993:100*. Hämtad 10 mars 2018 från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100
- Morse, J.M. (1999). Qualitative generalizability. *Qualitative health research*, 9(1), 5–6.
- Nickolaus, R. & Abele, D.G.S. (2009). *Teacher training for vocational schools in Germany: Structures, problems, perspectives*. Stuttgart: University of Stuttgart, Institute for Educational Science and Psychology, Department of Vocational and Economic Education.
- Ongstad, S. (2004). Fagdidaktik som forskningsfelt. I Norges forskningsråd. (Red.), *Kunnskapsstatus for forskningsprogrammet kupp: Kunnskapsutvikling i profesjonsutdanning og profesjonsutøving* (s. 30–69). Oslo: Norges forskningsråd.
- Robson, J., Bailey, B. & Larkin, S. (2004). Adding value: Investigating the discourse of professionalism adopted by vocational teachers in further education colleges. *Journal of Education and Work*, 17(2), 183–195.

- Schofield, J.W. (2002). Increasing the generalizability of qualitative research. I A.M. Huberman & M.B. Miles (Red.), *The qualitative researcher's companion* (s. 171–203). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Sjøberg, S. (2001). *Science and technology in education: Current challenges and possible solutions*. Oslo: University of Oslo.

Bilaga 1

Analys av ramfaktorer utifrån studiehandledningar i yrkesämnesdidaktik.

	Kursmål	Innehåll	Arbetsformer	Kurslitteratur	Examinerande uppgifter	
					Antal	Utformning
<i>Den lärande eleven</i>	Kunna redogöra för hur olika pedagogiska, allmäntdidaktiska och yrkesdidaktiska perspektiv på kunskap och lärande i teori och praktik påverkar utformningen av undervisningen i skolan.	Behandlar problematiseringar och analyser av konstruerade lärandesituationer utifrån pedagogiska och yrkesdidaktiska överväganden samt praxisnära forskningsresultat och beprövad erfarenhet. Kursen innehåller också behandling av användningen av digitala verktyg och problematisering av digitala verktygs roll i den pedagogiska verksamheten	Föreläsningar, redovisningar och seminarier på universitetet varvas med självständiga studier. Mellan närträffarna sker information och kommunikation via lärplattformen. Uppgifterna lämnas in skriftligt via lärplattformen och/eller redovisas muntligt vid närträffarna. I några studiehandledningar anges också att där finns ett seminarium mellan närträffarna antingen via Adobe connect eller via Skype.	Fri för varje yrkesämnesdidaktiker att välja	2	1hp Fri för yrkesämnes att själv utforma, samt att bestämma om endas ett eller båda kursmålen ska examineras i uppgiften. Uppgiften får gärna vara formativ samt förberedande för den andra uppgiften. Man bör tänka på att det bör finnas både skriftliga och muntliga examinationsmoment.
	Kunna redogöra för hur digitala och andra kommunikativa redskap kan användas som resurser för lärande i pedagogisk verksamhet			Begränsad till max 300 sidor	2hp "Gällande ämnesplanering utifrån pedagogiska och ämnesdidaktiska perspektiv på kunskap". Uppgiften examinerar båda kursmålen. Här ska studenten göra en kursplanering med hjälp av de tre didaktiska begreppen var, hur och varför, och också beakta vilka digitala hjälpmedel som såväl läraren som eleverna kan dra nytta av.	

Yrkesämnesdidaktik på universitet

Leda lärande	Kunna redogöra för och diskutera aktuella teorier om ledarskap med särskild relevans för undervisning i olika ämnen	<p>Pedagogiskt ledarskap i skolan utifrån olika ämnesdidaktiska teorier om undervisning och lärande i ett historiskt och samtida perspektiv.</p> <p>Forskning om ledarskap, undervisning, sociala relationer och lärande i relation till individens och gruppens fungerande i lärandesituationer genom praxisnära övningar kopplat till studenternas egna kunskaper och yrkeserfarenheter.</p> <p>Olika aspekter på pedagogiskt ledarskap och ledarskapets centrala roll för lärarens professionella förhållningsätt för elevers lärande</p>		Förutom styrdokument så är ett kapitel i en antologi som återkommer i utbildningens alla kurser obligatoriskt. Kapitlet (Liberg, 2014) handlar om att vara lärare ur ett didaktiskt perspektiv.	1 Uppgift i 2 delar	<p>Fri för varje yrkesämnesdidaktiker att bestämma över. Syftet med den första deluppgiften anges vara att hjälpa studenterna att komma igång med arbetet till uppgiftens andra del.</p> <p>Den yrkesämnesdidaktiker som önskar kan välja att processa uppgiften på något sätt under kursens andra närträff.</p>
	Kunna problematisera lärares ledarskap utifrån olika ämnesdidaktiska teorier om lärande och undervisning			Fritt att lägga till max 400s valfri litteratur.		<p>Studenten ska beskriva vad det innebär att leda lärande i det specifika ämnet utifrån olika teorier om ledarskap som presenteras i kurslitteraturen och på kursens föreläsningar och seminarier. Studenterna ska här också problematisera kring hur läraren kan leda lärandet i ämnet på ett sätt som når alla elever. Det är också fritt för varje yrkesämnesdidaktiker att bestämma hur många hp av de totala 2,5 som ska examineras i varje del av uppgiften.</p>
Bedömning, betygsättning och VFU	Med utgångspunkt i styrdokument kunna konstruera bedömningsunderlag med anknytning till den egna ämneskombinationen.	<p>Hur bedömning kan bli en integrerad del av lärarens undervisning och vad det innebär ur lärandeteoriska och ämnesdidaktiska perspektiv.</p> <p>Bedömning och utvärdering ges</p>		Fri för varje yrkesämnesdidaktiker att välja	1	Uppgiften handlar om att konstruera en uppgift/ett bedömningsunderlag som är tänkt att användas i studentens ämne/kurs.

	<p>Kunna redogöra för och problematisera olika metoder för att genomföra, dokumentera och kommunicera bedömning med anknytning till den egna ämneskombinationen.</p>	<p>en praktisk inriktning där till exempel uppgiftskonstruktion och formulerande av lärandefrämjande kunskapsmål ingår som kursmoment.</p> <p>Bedömningsfrågorna kopplas till olika ämnen.</p>	<p>I kursen Bedömning, betygsättning och VFU anges i studiehandledningsmallen att lärandemålen examineras genom individuella skriftliga uppgifter som seminariebehandlas.</p>	<p>Begränsad till max 200 sidor</p>		
--	--	--	---	-------------------------------------	--	--

Bilaga 2

Analys och jämförelse av yrkesämnesdidaktikens EI/Energi, Industri, Datadidaktik i YRK 2 Ht17 mål, dess huvudsakliga innehåll med uppgifterna.

Yrkesämnesdidaktikens examinerande mål	Yrkesämnesdidaktikens huvudsakliga innehåll	Uppgifter	Textanalys och jämförelse mellan yrkesämnesdidaktikens mål, huvudsakliga innehåll och uppgifter
<p>Redogöra för hur digitala och andra kommunikativa redskap kan användas som resurser för lärande i pedagogisk verksamhet</p>	<p>Använda digitala verktyg och problematisera digitala verktygs roll i den pedagogiska verksamheten.</p>	<p>Yrkeslärarstudenten intervjuar ett par elever som läser på de program som studenten kommer att bli behörig i. I uppgiften ska studenten genom intervjuandet ta reda på elevernas tidigare livserfarenheter om det yrket de utbildar sig till. Yrkeslärarstudenten ska spela in intervjusamtalen, transkribera samtalen, göra en sammanställning av elevernas svar och diskutera svaren i relation till de didaktiska frågorna vad, hur och varför. (1hp).</p>	<p>I uppgiften saknas redogörande för <i>hur</i> digitala och andra kommunikativa redskap kan användas som resurser för lärande i pedagogisk verksamhet.</p> <p>Uppgiften svarar mot yrkesämnesdidaktikens huvudsakliga innehåll när det gäller användandet av digitala verktyg, men även här saknas <i>problematiserande</i> kring digitala verktygs roll i den pedagogiska verksamheten.</p>
<p>Redogöra för hur olika pedagogiska, allmän-didaktiska och yrkesdidaktiska perspektiv på kunskap och lärande i teori och praktik påverkar utformningen av undervisningen i skolan</p>	<p>Problematisera och analysera konstruerade lärandesituationer utifrån pedagogiska och yrkesdidaktiska överväganden samt praxisnära forskningsresultat och beprövade erfarenheter.</p>	<p>Yrkeslärarstudenten ska utgå från kursplanen/ämnesplanen för något av de ämnen denne kommer att bli behörig i. Yrkeslärarstudenten ska utifrån kursens/ämnets syfte och centralt innehåll (ev. också kunskapskraven) redogöra för vad elevernas tidigare livs- och yrkeserfarenheter kan ha för betydelse i deras utbildning samt hur studenten som blivande yrkeslärare kan ta vara på elevernas erfarenheter i sin undervisning för att kursens/ämnets syfte och centralt innehåll ska kunna uppnås. (2hp).</p>	<p>I uppgiften saknas redogörande för hur olika pedagogiska och allmän-didaktiska perspektiv på kunskap och lärande i teori och praktik påverkar utformningen av undervisningen i skolan.</p> <p>Uppgiften svarar mot redogörande för hur yrkesdidaktiska perspektiv på kunskap och lärande i teori och praktik (utifrån elevens tidigare livs- och yrkeserfarenheter) påverkar utformningen av undervisningen i skolan.</p> <p>Uppgiften svarar mot yrkesämnesdidaktikens huvudsakliga innehåll när det gäller redogörande för (dock ej problematisering och analys) av konstruerade lärandesituationer utifrån yrkesdidaktiska överväganden och beprövade erfarenheter, men inte när det gäller problematisering och analys av konstruerade lärandesituationer utifrån pedagogiska överväganden samt praxisnära forskningsresultat.</p>